

İKİNCİ KLASİK DÖNEM PROJESİ

“İslâm medeniyetinin İkinci Klasik Dönemi” olarak adlandırılabilen h. 7-12. (m. 13-18.) asırlar arası entelektüel birikimin gereği gibi araştırma mevzuu edilmesi, yaklaşık yedi asırlık bu dönemin ilmî ve fikrî boyutlarıyla ortaya çıkarılması hedefiyle İSAM tarafından, bünyesinde pek çok alt projeyi ihtiva edecek bir çerçeve proje olan İkinci Klasik Dönem Projesi gündeme alınmıştır. Günümüz tarih yazıcılığında İslâm medeniyeti tarihi Moğol istilâsı sonrası genelde İslâm medeniyetinde özelde İslâm düşüncesi ve ilimlerinde gelişmenin inkıtaa uğradığı varsayımıyla yazılmaya çalışılmıştır. Batı’da 19. yüzyılda oluşturulan, sömürgeleşme süreciyle birlikte müslümanlar arasında da yaygınlık kazanan bu bakış açısı İslâm tarihiyle ilgili yargılarımızı eksik bırakmıştır. Neticede İslâm tarihi, düşüncesi, sanatı, kurumları, önde gelen şahsiyetleri, literatürü ve olaylarıyla insicamlı bir bütünlük içinde ele alınamamıştır.

Bu alandaki çalışmalarla sadece İslâm medeniyet tarihinin bir dönemi değil aynı zamanda insanlık tarihinin çok önemli bir devresi aydınlanmış olacaktır. Bu proje vasıtasıyla İkinci Klasik Dönem’de tartışılan ilmî meseleler yeniden kazanılarak günümüz ilim ve fikir dünyasının gündemi haline getirilecek ve böylece yeni dönemin inşasında, hâlihazırdaki sorunların tespit, tahlil, tenkit ve hallinde geçmiş birikimden azami ölçüde istifade edilmesi sağlanacaktır.

Bu dönemle ilgili çalışmalar kapsamında İslâm ilimleri, İslâm düşüncesi, İslâm bilim tarihi, İslâm medeniyetinde beşerî ilimler ve sanat alanının yanı sıra İslâm ve diğer medeniyetler arası mukayeseli çalışmalar yer alacaktır. Gerçekleştirilecek projeler Osmanlı coğrafyası, Sahraaltı Afrika, Delhi Sultanlığı döneminden itibaren Hint altkıtası ve Moğol istilâsı sonrası Orta Asya ve İran’a yoğunlaşacaktır. Proje kapsamında kataloglama, telif, tahkik, tercüme türünden yayınlar yapılması öngörülmektedir.

**İSTANBUL
ŞER'İYYE SİCİLLERİ
VAKFİYELER KATALOGU**

Hazırlayanlar

Bilgin Aydın
İlhami Yurdakul
Ayhan Işık
İsmail Kurt
Esra Yıldız

Bu eser
İSAM'ın İkinci Klasik Dönem Projesi kapsamında yayımlanmıştır.

Yayın No. 618
İSAM Yayınları 169
Başvuru Eserleri Dizisi 48

İSTANBUL ŞER'İYYE SİCİLLERİ VAKFIYELER KATALOGU

haz. Bilgin Aydın, İlhami Yurdakul, Ayhan Işık,
İsmail Kurt, Esra Yıldız

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun 01.04.2015 tarih
ve 2015/7 sayılı kararıyla basılmıştır.

© Her hakkı mahfuzdur.

Birinci Basım: Aralık 2015

ISBN 978-975-389-853-9

YAYIN VE BASIM
TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Serhat Mah. 1256. Sokak No. 11 Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 (pbx) Faks. 0312. 354 91 32
e-posta. bilgi@diyanetvakfiyayin.com.tr
Sertifika No. 15402

Aydın, Bilgin (v.dğr.)
İstanbul şer'iyye sicilleri vakfiyeler katalogu / haz. Bilgin Aydın v.dğr. -
Ankara : TDV Yayın Matbaacılık, 2015.
708 s. ; 27 cm. - (Yayın No ; 618. İSAM Yayınları ; 169. Başvuru Eserleri
Dizisi ; 48)
Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-975-389-853-9

Önsöz

Osmanlı medeniyetinin âbidevî eserler vermesine ve bu eserlerin yüzyılları aşarak günümüze ulaşmasına Osmanlı vakıf sistemi imkân vermiştir. Vakıflar, Osmanlı asırlarında eğitim faaliyetlerinin finansmanı, mâbetlerin ve imaretlerin personel ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması, yolların ve köprülerin yapımı ile bunların onarımı ve güvenliği gibi hizmetleri, yoksulların yiyecek ve giyecek gibi ihtiyaçlarının karşılanması ve bir bütün olarak imar faaliyetlerindeki öncü rolüyle şehirlerin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Devletin ve mahallî idarelerin günümüzde ülkenin imarı için gösterdiği çabayı geçmiş asırlarda Osmanlı vakıf sistemi icra etmiştir. Bu sebeple Osmanlı medeniyetinin temel unsuru vakıf sistemidir denilebilir.

Osmanlı medeniyetinin anlaşılmasında ve Osmanlı vakıf sisteminin ortaya çıkarılmasında temel kaynak vazifesi görececek belgeler, vakıfların kuruluş senetleri ve tüzükleri durumunda olan vakfiyelerdir. Vakfiyeler, üzerinde en çok çalışma yapılan belge gruplarının başında gelmektedir. Fakat arşivlerimizde mevcut vakfiyeler için toplu kataloglar hazırlanamamış, bu konudaki bazı çalışmalar ise kurumların kendi bünyelerindeki vakfiyelerle ilgili yapmış olduğu kataloglarla sınırlı kalmıştır. İstanbul kadılıklarına ait sicillerde de 10.000'e yakın vakfiye bulunmakla beraber araştırmacılar bunlara kolayca ulaşamamaktadır. Araştırmacıların, İstanbul kadı sicillerinde mevcut vakfiyelerden yararlanabilmesi için neşre hazırlanan *İstanbul Şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Katalogu* İstanbul'un 600 yıllık vakıf geçmişinin rehberi olacaktır.

İstanbul kadılıklarına ait sicillerdeki vakfiyeler, İstanbul'daki şehircilik faaliyetleri, şehrin imar sistemi ve mimari eserlerin kuruluşu gibi pek çok konuyu belgelemektedir. Dolayısıyla İstanbul vakfiyeleri üzerindeki çalışmalar, şehrin tarihî kimliğini, kültürel yapısını ve gelişimini ortaya çıkaracaktır. Ayrıca İstanbul'un sosyal yaşantısı ve insanî değerleri bakımından da İstanbul vakfiyeleri önem arzemektedir. İstanbul vakfiyeleri sadece tarihî önemi haiz olmayıp hukukî geçerliliği de olan belgeler olmaları bakımından, şehrin günümüzdeki imar çalışmalarında da temel kaynaklar arasında yer almaktadır.

Vakfiyeler sayesinde yeni mahallelerin oluşum süreci, su kaynaklarının temini, imaret tesisleri, sağlık kurumlarının işleyişi, sanat ve ticaret mekânlarının şehirdeki dağılımı, bir mahallin ticarî faaliyetleri, halkın hayat seviyesi, eşya ve para kıymetleri, vergilerin mahiyeti, vakıf müesseselerin gelişimi hakkında bilgi edinilebilir.

Bu katalog çalışmasının giriş kısmında Türkiye arşivlerinde bulunan vakfiyeler, vakfiyelerin diplomatik özellikleri ve tarih kaynağı olarak önemi üzerinde duruldu. Ardından da vakfiyelerin kayıtlı bulunduğu sicillerin ait olduğu mahkemelerin tarihçesi ile sicillerde kayıtlı bulunan vakfiyelerin listeleri verildi.

Her kitabın olduğu gibi *İstanbul Şer'iyeye Sicilleri Vakfiyeler Katalogu*'nun da kendine has bir hazırlanış hikâyesi bulunmaktadır. Meşihat Arşivi defter ve evraklarının tasnifi çalışması 1991 yılında başlatılmıştı. Bu tarihten sonra Bilgin Aydın ve İlhami Yurdakul, gönüllü olarak bu arşivin tasnif çalışmalarını üstlenmiş daha sonra İsmail Kurt'un da iştirakiyle on yılı aşkın bir zaman sonunda tasnif tamamlanarak *Şeyhülislâmlık Arşivi Defter Katalogu* yayımlanmıştı. Meşihat Arşivi tasnif çalışmaları sürerken bir yandan da Şer'iyeye Sicilleri Arşivi'nde daha önce bir komisyon tarafından fişler halinde hazırlanmış olan vakfiye kayıtları, İsmail Kurt tarafından bilgisayar ortamına aktarılmış ve katalogun ilk hali tamamlanmıştı. Bu vakfiye fişlerinin defterlerden birebir kontrolleri yapılmış, ancak bazı kayıtların defterdeki karşılığı bulunamamıştı. Dolayısıyla katalogun yayımlanması bu problemin çözümünden sonraya bırakılmıştı. Bu aşamada Şer'iyeye Sicilleri Arşivi müdürü Ayhan Işık ve Esra Yıldız'ın yaptıkları çalışmalar neticesinde katalog bir bütün halinde yeniden tâdil ve ikmal edilerek yayım aşamasına getirildi.

Şer'iyeye Sicilleri Arşivi vakfiye fişlerinin ilk künyelerini hazırlayan değerli meslektaşlarımızı da rahmet ve hürmetle yâdederek bu katalogun hazırlanmasında emeği geçen herkese, bilhassa dizinleri hazırlayan Mustafa Demiray'a teşekkürü borç biliriz. Ayrıca eserin yayımlanmasını üstlenen İslâm Araştırmaları Merkezi'ne (İSAM) ve İSAM Başkanı Prof. Dr. Raşit Küçük'e teşekkürlerimizi sunuyoruz.

İçindekiler

Önsöz 5

Kısaltmalar 9

Giriş 11

I. İstanbul Şer'iyeye Sicilleri Arşivi'nde Mevcut Vakfiyeler 13

II. Vakfiyeler ve Diplomatik Özellikleri 16

III. Vakıf Çeşitleri 19

1. Vakfedilen Cihetlere Göre Vakıflar 19

2. Tahsis Cihetlerine Göre Vakıflar 24

3. Mal Çeşitlerine Göre Vakıflar 25

4. Yapılış Maksatlarına Göre Vakıflar 25

Fakir-Fukara İçin Yapılan Vakıflar 26

Ehl-i Kur'an ve Ehl-i Dua İçin Yapılan Vakıflar 26

Seyyit ve Şeriflere Yapılan Vakıflar 27

5. Vakfiye Şartlarından Örnekler 28

İstanbul Şer'iyeye Sicilleri Vakfiyeler Katalogu 31

1. İstanbul Mahkemesi 33

2. İstanbul Bab Mahkemesi 49

3. Kasımpaşa Mahkemesi 95

4. Evkâf-ı Hümâyun Müfettişliği Mahkemesi 102

5. Kismet-i Askeriyye Mahkemesi 239

6. Üsküdar Mahkemesi 256

7. Ahî Çelebi Mahkemesi 329

8. Davutpaşa Mahkemesi 349

9. Bakırköy Mahkemesi 363
10. Kartal Mahkemesi 363
11. Adalar Mahkemesi 365
12. Beykoz Mahkemesi 365
13. Bilâd-ı Metrûke Mahkemesi 366
14. Galata Mahkemesi 368
15. Eyüp Mahkemesi 407
16. Mülga Beledî Kassâmlığı 442
17. Balat Mahkemesi 443
18. Yeniköy Mahkemesi 451
19. Hasköy Mahkemesi 459
20. Rumeli Kazaskerliği Mahkemesi 461
21. Mahfil-i Şer'iyât Mahkemesi 523
22. Anadolu Kazaskerliği Mahkemesi 524
23. Beşiktaş Mahkemesi 525
24. Tophane Mahkemesi 531
25. Mahmutpaşa Mahkemesi 544
26. Evkaf Muhasebeciliği Mahkemesi 548

Kaynakça 559

Vâkıflar Dizini 565

Mevkûfât Mahalli Dizini 643

Vakıf Cihetleri Dizini 673

Kısaltmalar

BA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bk.	Bakınız
<i>DİA</i>	<i>TDV İslâm Ansiklopedisi</i>
haz.	Hazırlayan
<i>İA</i>	<i>Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi</i>
krş.	Kuruş
s.	Sayfa
sy.	Sayı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	Tercüme eden
TTK	Türk Tarih Kurumu
<i>TTK Belgeler</i>	<i>Türk Tarih Kurumu Belgeler</i>
vd.	Ve devamı
v.dğr.	Ve diğerleri
VGMA	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
vr.	Varak
Yay.	Yayınevi, yayınları

Giriş

I. İstanbul Şer'iyeye Sicilleri Arşivi'nde Mevcut Vakfiyeler

Osmanlı Devleti'nin yayılmış olduğu geniş coğrafyada eğitimden sağlığa, bayındırlıktan iâşeye kadar çok farklı alanlarda hizmet sağlayan ve bu hizmetleri organize eden vakıf müessesesi, devletin varlık ve devamlılığının en önemli unsurlarından birini oluşturuyordu. Bu geniş faaliyet sahası dolayısıyla vakıflar, günümüze sayıları milyonlarla ifade edilebilecek bir belgeler topluluğunu da miras bıraktı. Fakat bu vakıflar, XIX. yüzyıla kadar merkezî bir sistemden idare edilmediği için bunlara ait belgeler de büyük oranda yok oldu. Günümüze ulaşabilenler ise çeşitli arşiv, müze ve kütüphanelere dağıldı. Bugün Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi başta olmak üzere Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi, Süleymaniye Kütüphanesi ve diğer kütüphane ve müzelerde muhtelif vakıf kayıtları ile vakfiyelerin orijinal nüshaları veya suretleri bulunmaktadır.

Osmanlı dönemine ait vakıf kayıtlarının toplandığı en büyük arşiv Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtları Arşivi'dir. Bu arşivde, 2370 adet orijinal vakfiye, kütük defterinde ise 27.021 adet vakfiye sureti kayıtlı bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü son yıllarda "Vakıflarla İlgili Belgelerin Derlenip Bilgisayara Aktarılması Projesi"ni başlatmış ve vakıflarla ilgili 10 milyon civarındaki belgenin dijital kopyaları ve mikro filmleri alınmış, katalog bilgileri çıkarılmış, Arapça olanların Türkçe'ye çevirisi, Osmanlıca olanların transkripsiyonları yapılmış, Vakıf Arşiv Yönetim Sistemi (VAYS) oluşturulmuş, vâkıfın adına göre alfabetik olarak "Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakfiyeler Katalogu" hazırlanmış ve bu merkezdeki bilgisayarlar üzerinden vakfiyelere ulaşılabilir hale getirilmiştir.¹

.....

1 Yüksel, "Vakfiye", s. 467-469. Arapça vakfiyelerin Türkçe tercümeleri "Tercüme Defterleri" adı verilen ayrı defterlere kaydedilmiştir (<http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=28>).